

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

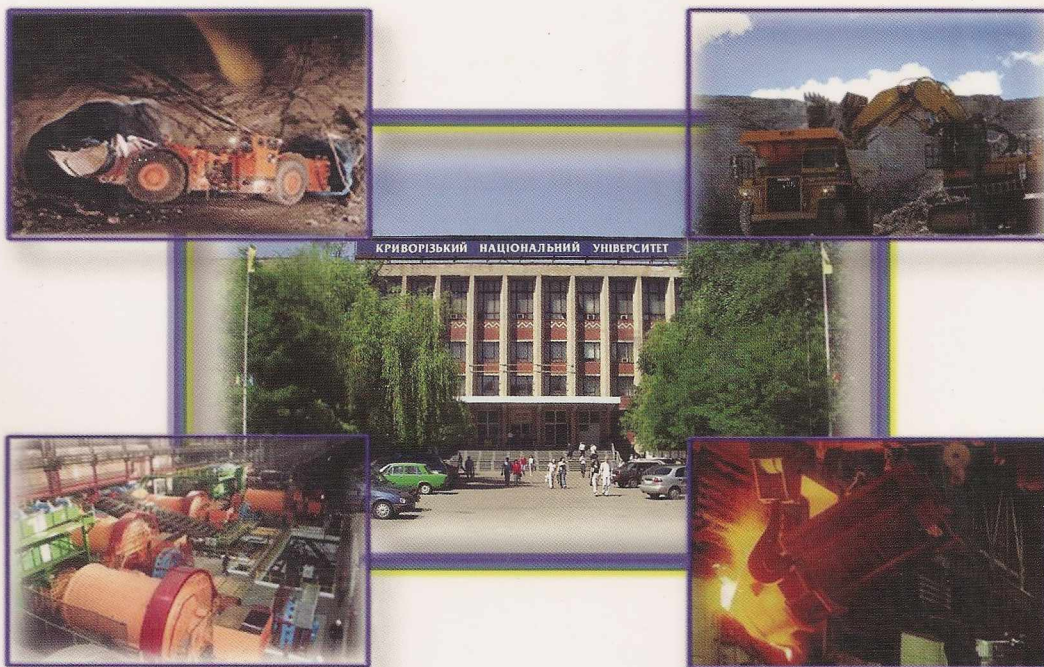
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Т о м 2

22-25 травня 2013 року

Кривий Ріг

УДК 37(09)+371.381

А. П. ЄМЕЛЬОВА,

аспірант кафедри педагогіки

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

anna842009@i.ua

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ (КІНЕЦЬ ХІХ СТ.)

У статті розглянуто перші програми з ручної праці й рукоділля, розроблені колективом педагогів Петербурзького учительського інституту, Новобузької учительської семінарії та Катеринославського педагога А. Вержбицького. Проаналізовано методичне забезпечення трудового навчання в кінці ХІХ ст.

Ключові слова: ручна праця, рукоділля, трудове навчання.

У кінці ХІХ століття виникла об'єктивна потреба у створенні системи трудового навчання у народних школах. У зв'язку з цим Міністерство народної освіти видало низку положень, циркулярів, розпоряджень про введення ремесел, ручної праці та рукоділля у школи Російської імперії.

Організацію трудового навчання в школах України, яка входила до складу Російської імперії, відображено в дослідженнях А. Вихруща, М. Кареліна, Н. Слюсаренко. Водночас потребує уточнення питання методичного забезпечення трудового навчання означеного періоду.

Уперше систематична розробка методики застосування ручної праці для народної школи була започаткована в Петербурзькому учительському інституті. В 1884 році його вихованці К. Цируль та А. Котоков під керівництвом директора К. Сент-Ілера розробили програму для російських початкових шкіл на основі шведської програми Отто Саломона. Вони дещо скоротили і спростили шведську програму, вилучили з неї деякі пункти, притаманні для шведської школи і доповнили предметами російського народного побуту.

Запропонованою програмою для початкових шкіл рекомендувалося широке застосування креслень замість моделей, виготовлення початкових робіт з металу, створення власного набору виробу, установлення послідовності операцій, вибір певної породи дерева, використання необхідного інструментарію, систематичне пояснення та контролювання вчителем ходу роботи учнів. Ця програма отримала назву «цирулівської» і впроваджувалася в школах. Педагоги та учителі ручної праці в цілому підтримували цю програму, але не погоджувалися з окремими положеннями і висували свої ідеї.

Нові програми з основ ремесла розроблялися також у Новобузькій учительській семінарії Херсонської губернії. Результатом цих розробок було видання таблиць з ручної праці під назвою «Програма орієнтовних робіт по дереву для класів ручної праці сільських народних училищ» (№ 1, 2). Відкинувши цирулівську систему, автори Новобузької програми зібрали відомості і зразки народних побутових та господарських речей, і на цій основі створили програму, яка відповідала вимогам українського трудового села. Вона будувалася на принципах народності, систематичності, корисності тощо; в ній поєднувалася «речова» та операційна системи ручної праці.

Загалом, перші програми ручної праці для загальноосвітніх навчальних закладів були досить напруженими. Перелік робіт та предметів праці учнів були досить складними. Тому створена при Міністерстві народної освіти спеціальна комісія, для обговорення питання про постановку трудового навчання в сільських початкових училищах, розробила вимоги правильної організації ручної праці та рукоділля у народних училищах.

Згідно з вимогами ручна праця вводилася з 2 року навчання по програмі розробленою комісією для початкових шкіл. Програмою передбачалося виготовлення виробів за системою робіт, розробленою Новобузькою вчительською семінарією або вчителем ручної праці К. Цирулем, але враховуючи місцеві потреби, дозволялося внесення змін та доповнень згідно умов побуту та роду занять місцевого сільського населення.

Зокрема, усвідомлюючи важливість та необхідність занять ручної праці, комісія визначила умови, за яких можливе забезпечення успішної організації цього предмета у сільській школі.

Так, ручна праця вводилася у ті однокласні сільські училища, в яких працювало два вчителі, один із яких мав право на викладання цього предмета. Рекомендувалося також увести елементарний курс малювання, як обов'язковий предмет навчання в однокласних училищах, а креслення та малювання – у двокласних. Кількість учнів, що працювали в одній групі становила не менше 10 та не більше 25 осіб; відводилося не менше 6 годин на тиждень на вивчення ручної праці.

У 1896 р. з'являються перші програми з рукоділля. Так, розроблені спеціальною комісією програми були розглянуті і затверджені 4 травня 1896 р. IV сесією II з'їзду з технічної та професійної освіти. Вони склалися з таких розділів: в'язання спицями, шиття, вишивка хрестиком. Найбільше годин відводилося на вивчення шиття. Метою навчання рукоділля в народних школах була загальна підготовка дівчат до виконання різних жіночих робіт та виготовлення для себе та майбутньої сім'ї речей, необхідних у домашньому вжитку: білизни, суконь тощо.

Оскільки ідеї трудової школи отримали широке поширення у суспільстві, їм було присвячено багато публікацій, то відбувалися зрушення і в офіційній школі і до ідей трудового виховання почали звертатися і самі вчителі. На основі теоретичних розробок відомих українських педагогів учителі-практики розробляли власні програми трудового навчання. Так учитель Богодарівського народного училища на Катеринославщині Аркадій Вержбицький запропонував власну програму з ручної праці, в основу якої покладено виготовлення простих побутових та господарських речей. Головним принципом нової програми був зв'язок трудового навчання з життям селянства, відповідність його потребам.

«Программа школьных ремесел» А. Вержбицького побудована на основі операційно-предметної системи, в ній пріоритетним визначалося вивчення ремесла, а пристосування операцій обробки матеріалів належало до особливих педагогічних завдань загальноосвітньої школи. У документі вміщено методичні розробки зі столярної та слюсарної справи, зазначено послідовність виготовлення виробів, їх назви, розміри, операції (пиляння, стругання, свердління, довбання і різні з'єднання за допомогою цвяхів, клею, шипів). Усього подавалося 29 виробів, робота з якими передбачала опанування учнями різноманітних видів обробки деревини. Проте програма мала й певні недоліки: виконувати роботу в майстернях могли тільки старші учні другого класу (12 – 13 років); курс ручної праці з обробки паперу і картону для першого класу не був розроблений. І все ж це не применшує значущості ідеї поєднання речової та операційної систем, на основі якої можна легко розробити програму з будь-якого виду ручної праці, що була задекларована в програмі [1].

Усі ці нормативні документи зумовили необхідність розроблення науково-методичного забезпечення трудового навчання. Відтак з'являються книги та методичні посібники з трудового навчання. Варто зазначити, що першою науковою розвідкою з методики трудового навчання був методичний посібник «Методика ручного труда по системе Саломона», виданий в Україні в 1889 році автором В. Фармаковським. Відомий діяч освіти, фахівець з трудового навчання у методичному посібнику розглянув загальні питання організації ручної праці. Його методика ґрунтувалася на ідеях шведського педагога Отто Саломона й рекомендувалася для використання в народних та середніх школах.

Слід розглянути й працю К. Янжул «Рукоделие как предмет обучения в народной школе», написану в 1890 р., в якій подано досвід трудової підготовки дівчат у закладах освіти європейських країн. У своїй роботі К. Янжул докладно аналізує програми, методи та прийоми, за якими дівчат навчали рукоділля в народних школах Німеччини, Швейцарії, Австрії, Франції та Англії та надає чіткі рекомендації щодо вдосконалення даного процесу у вітчизняних школах. У подальшому всі вони знайшли відображення в методиці трудового навчання та виховання та успішно застосовувалися у закладах освіти [2].

Названі роботи висвітлюють, передовсім, різноманітні аспекти трудового навчання та виховання школярів. Разом із тим аналіз їх змісту дозволяє уявити, як саме було організовано трудове навчання школярів в кінці XIX століття. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні методичного забезпечення уроків трудового спрямування на початку XX ст.